

IAGTTAGELSER

OVER

VAARENS KOMME VED TRONDHJEM

AF

V. STORM

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER 1912. NR. 9

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1913

Der læses ikke sjelden i Dagblade besynderlige Notiser om Vaarens Udvikling endog om Vinteren. Naar f. Ex. ved Tøveir i Februar Haver og Enge blottes for Sne og man der finder vintergrønne Blade eller en skinlevende »Stedmorsblomst« fra Høsten, da betegnes dette som Begyndelse til Vaar; ligesaa naar med de lysere Dage Træernes Knopper og Rakler falder mere i Øinene.

Saadanne Notiser kan give udenforstaaende og Fremtiden urigtige Begreber om vort Klima og bør derfor berigtiges.

Det er umuligt, at en Stedmorsblomst (*Viola tricolor*), som har overjordisk, bladet Stengel, kan række at vokse op og sætte Blomst paa faa Mildveirsdage om Vinteren. Heller ikke er det muligt, at Knopper og Rakler kan vokse udaf tørt Træ.

Alt dette tilhører forrige Aars Vegetation; de kan ikke regnes til Vaaren, førend Bladknopperne aabne sig eller Raklerne faar Støvdragere. Men der kan i flere Tilfælde spores en Forbindelse mellem Høst og Vaar. Lerfivelen (*Tussilago farfara*) har Blomster færdige paa Rodstokken og de kan springe ud om Høsten lige til December for at fortsætte Blomstringen i Slutningen af Vinteren (i Februar).

Allerede Prof. FRIES sen. skriver, at den typisk er en Høstplante. Den var de gamles *filius ante patrem* (Sønnen før Faderen), idet man antog, at Blomsterne kom før Bladene; dette er altsaa ikke ganske korrekt; den faar Blade fra den underjordiske Stengel om Sommeren, altsaa før Høstblomsterne.

Nærmest i denne Henseende kommer Blaaveisen (*Anemone hepatica*); den blomstrer vel ikke hos os om Høsten, men Knopperne med alle Blomstens Dele ligger færdig og strækker sig op med sine Stilke henimod Vaaren.

Rødsilren (*Saxifraga oppositifolia*) blomstrer rigelig omkr. 1ste April, men den kan ikke række at vokse op saa tidlig, da den har overjordisk Stengel med talrige Blade. Den er en Busk med træagtig Stengel, som modstaar Vinterkulden og har stedse grønne Blade; Blomsterknopperne ligger færdig hele Vinteren, beskyttet af de øverste Blade. Saaledes ogsaa med Kræklyng

(*Empetrum nigrum*), Tyttebær, som blomstrer senere, og Blaabær, som fælder Blade som en anden Busk og har Knopper om Vinteren. *Senecio* og tildels *Lamium purpureum* kan vedblive i milde Vintre at blomstre; Røslung (*Calluna*) beholder sine Blomster i vissen Tilstand til næste Sommer. Tranebær (*Oxycoccus*) faar modne Bær under Sneen og bliver først spiselig til Vaaren næsten samtidig med dens Blomster. Toaarige Planter faar første Aar Rodblade, som kan holde sig grønne om Vinteren — Akerprestekrave (*Matricaria*), Karve, Vinterrug; andre (f. Ex. *Pyrola*) forplanter sig ved Rodskud med normalt vintergrønne Bladrosetter. Ogsaa flere Bregner er vintergrønne (især *Blechnum*).

Mange Insekter ligger i Vinterdvale, f. Ex. Neldesommerfuglen (*Vanessa urticae*), som gjerne vaagner ved Solvarme ved Jevndøgns Tider; men naar den tidligere paa Vintren vaagner ved kunstig Varme, har dette intet med Vaaren at gjøre, som det har været anført paa ovennævnte Sted. Vor almindelige Husflue (*Musca domestica*) overvintret mest som Puppe og udklækkes midtsommers; men der er andre Fluearter, som lever ved Huse og vaagner allerede i Marts, saasom Stald- og Fjøsfluer (*Cyrtoneura stabulans*, *Helomyza læta*), almindelig Spyflué (*Calliphora erythrocephalus*, dog endnu ikke i Mængde), *Pollenia rudis*, Aadselfluer som *Pyrelia cadaverina* og den smukke Grønlandsflue (*Calliphora grønlandica*), som ofte sees paa Husvægge i Byens Gader parrende sig i Solskinnet; ogsaa Tangfluer (*Fucellia fucorum*) er tidlig ude, og Vintermyg (*Trichocera hiemalis*) danser i Sværm.

Flere Fugle, som normalt er Trækfugle, kan undertiden overvintre, som Bergfink (*Fringilla montifringilla*), Sorttrost (*Turdus merula*), Rugde (*Scolopax rusticola*), Kaje (*Corvus monedula*); Graatrusten (*Turdus pilaris*) forbliver, naar der er meget Rognbær, undertiden til Slutningen af Januar og trækker da mod syd samtidig med at Grasisiker (*Linola linaria*) kommer fra det søndenfjeldske, hvor den har været i den mørkeste Tid. Stæren er ikke helt Trækfugl; en Del holder til ude ved Kysten og nogle kommer af og til ind i Byens Nærhed. Skjærpiplærken (*Anthus rupestris*), den eneste Sangfugl paa Havskjærene, kan vist paa somme Steder overvintre, da den lever af »Marfluer« (Amfipoder). Til Munkholmen og Tautra kommer den i Februar.

Kjødmeisens (*Parus major*) Sang kan, skjønt den høres allerede i Januar eller Februar, siges at pege mod Vaaren, da den ikke har været hørt siden forrige Aars Sommer.

Klimaet i det trondhjemske er, som bekjendt, meget variabelt og Aarstiderne er ikke skarpt begrændset; der kan i Januar

være langvarig Regn og Varmegrader, Marts kan være koldere og mere snefuld end Februar, Maj kan være koldere end April; i den ene Maaned kan det se ud til en tidlig Vaar, i den næste til en sen. Det almindeligste Veir om Vaaren er skarp Nordenvindssno, om end Solen kan varme sterkt. Omslag til mildere Luft kommer gjerne sidst i Maj og virkelig Sommervarme senere, især ved Søndenvind; paa varme Sommerdage, naar Luften er bleven opvarmet, kommer ofte nordvestlig Vind om Eftermiddagen, den saakaldte »Haygule«; den er gjerne af middels Temperatur og uden Regn. Skog og Mark kan ofte være grøn og de fleste Trækfugle kan være kommet uden at vi har faaet Vaar i Temperaturen; men dette kan variere meget, hvorom mere nedenfor.

Selv om Vaaren er kold og snefuld, kommer dog gjerne Trækfuglene til temmelig bestemt Datum; størst Afvigelse er der for de tidligste; det har hendt, at Lærker ved stort Snefald i Mængde har tyet ind i Byen og søgt sin Føde ved Sjøboderne. I indeværende Aar (1913) kom Bogfinkerne d. 10.—12. April ind i Byen og søgte paa Spurvenes Vis de ufordøjede Frø, som kom ud med Hestenes Excrementer; der var paa denne Tid en stor Mængde Bogfinker omkring Byen, antagelig fordi den store Sne-mængde hindrede dem i at sætte Bo i Skovene. Sumpfugle holder sig under saadanne Omstændigheder længe i Fjæren, navnlig Akerlo (*Charadrius apricarus*).

18de Mai 1871 faldt flere Tommers Sne og Thermometret gik ned til ÷ 3. Da samledes en stor Mængde Sangfugle i Byens Gader og Portrum, Stenskvæt (*Saxicola oenanthe*), Buskskvæt (*Pratincola rubetra*), Fluesnapper (*Muscicapa atricapilla*), Hortulaner (*Emberiza hortulana*), Rødstjert (*Ruticilla phoenicurus*) og andre Sylvier. Uden Tvivl gik de tilgrunde.

Snefonder fra Vinteren kan ofte ligge længe, selv i Lavlandet. Prof. KRØYER skriver i sin Dagbog 1838, at han undredes meget over de lyse Nætter i Trondhjem, men hvad der undrede ham mere, var at der ved Domkirken St. Hansdag laa en stor Snefond, som ikke minkedes i den Tid, han opholdt sig her. I Regelen forsvinder de sidste Fonder paa Strandfjeldene de første Dage af Juli. Sneen hindrer ikke altid Vegetationen paa de bare Steder. I 1848 laa svære Fonder paa Nordsiden af Byaasen 10de Juni, men ved Siden af dem blomstrede Potentiller og Violer m. m., og inde paa Lademoen stod Vaarsæden fodshøi, hvilket er sjelden paa den Tid. Som Exempler paa Variation i Veir og Temperatur kan endvidere opføres: I 1856 saaes næsten ikke Sol; der var uafslædig kold Regn og Aspeløvet blev ikke fuldt udviklet. I 1857 i 3die Uge af Mai stod alle Løvtræer, endog Asken med fuldt Løv; i Juni s. A. frøs der Is,

ialfald lidt i Høiden. I 1875 var der 25de til 27de Mai + 25°; paa den 4de Dag faldt Thermometret til + 3, idet Nordenvinden overvandt Sydosten.

Den værste Vaar var 1867; der frøs Is paa Solsiden hver Dag i hele Mai; i Begyndelsen af Juni sprang Vaarblomster ud en Maaned senere end sædvanligt og Løvtræerne aabnede sine Knopper senere. Sangfugle hørtes næsten ikke hele Sommeren.

Nedenfor findes en Kalender over Trækfuglenes Ankomst og Planternes Blomstringstid saadan som dette tidligst arter sig i ordinære Aar.

Trækfuglene kommer hid som oftest 1 à 2 Uger senere end ved Christiania; Undtagelse er flere Kystfugle, som kommer tidligere her, saasom den store Spøve (*Numenius arquatus*), Kjeldden (*Hæmatopus ostralegus*), Viben (*Vanellus cristatus*) og Rugden (*Scolopax rusticola*).

Blomstringstid er selvfølgelig meget afhængig af Stedets Beliggenhed i Sol eller Skygge, lavt eller høit.

Det Sted, hvor Floraen er tidligst udviklet, synes at være den indre mod Syd lavtliggende Side af Bynesset. Her kan man i Midten af Maj under sprettende Almetræer, som næsten danner Skog, finde alle vore Violer m. m. i Blomst og Vaarsæden kan undertiden være opkommet; reiser man saa rundt den nordlige Del, hvor Veien vistnok gaar op til 2 à 300 M. o. H., er der meget Is og Sne og Skogen er »svart«.

Ogsaa i Lierne paa Nordsiden af Fjorden er Vegetationen tidlig; ligesaa i Hommelviken, skjønt den vender mod nord men er indesluttet af høie Aaser; reiser man fra Byen derind, sees det, at det meste er tidligere udviklet der.

1ste Halvdel af Marts,

Lerfivel (*Tussilago farfara*) i Blomst. Stæren (*Sturnus vulgaris*) kommer.

2den Halvdel af Marts.

Gulspurven (*Emberiza citrinella*) begynder at synge. Kommer i følgende Orden: Lærke (*Alauda arvensis*), Vibe (*Vanellus cristatus*), Sorttrøst (*Turdus merula*, undertiden overvintrende), Rugde (*Scolopax rusticola*), Kjeld (*Hæmatopus ostralegus*), Kaje (*Corvus monedula*, undertiden overvintrende), Blaa-kraake (*Corvus frugilegus*, ikke hvert Aar), Storspøve (*Numenius arquatus*). De første Graagjes trækker over Eggen, men Trækket kan vedblive i mer end 1 Maaned; dette kommer formodentlig deraf, at der er flere Arter. *Anser cinereus* og *A. segetum* (ogsaa kaldet Sædgaas); den sidste har sin Sydgrænse om Sommeren her i Trakten, den første reiser længer mod nord;

desuden er der et Par Arter, som sandsynligvis trækker over Egnen, men har Hækkeplads paa Spitsbergen og de nordlige Trakter.

Blomstrer Older (*Alnus incana*) og Blaaveis (*Anemone hepatica*), Kjerringrök (*Equisetum pratense*, med pollen).

1ste Uge af April.

Kommer Bogfinken (*Tringilla coelebs*; Hannen).

Blomstrer Hassel (*Corylus avellana*) og rød Silre (*Saxifraga oppositifolia*).

2den Uge af April.

Kommer Rødkjelke (*Erithacus rubecula*), Bogfinkens Hun, Akerlo (*Charadrius apricarius*), rødbenet Sneppe (*Totanus calidris*), Eng-Piplærke (*Anthus arboreus*).

Kommer i Blomst Skreklyng (*Empetrum nigrum*), *Arabis thaliana* og *Draba verna*. Lidt Grønsver i Solbakker og paa Grøftekanter, navnlig af *Anthriscus sylvestris*, *Rumex acetosa*, *Alchemilla*, Karve (*Carum carvi*), *Ranunculus repens* og *ficaria*, *Taraxacum*, *Gagea lutea*, som undertiden spirer gennem haard Is.

3die Uge af April.

Kommer Linerle (*Motacilla alba*), Maaltrost (*Turdus musicus*), Graatrost (*Turdus pilaris*), Sivpurv (*Emberiza schoeniclus*, sjelden), Snepurv (*Plectrophanes nivalis* paa Gjennemreise, men ikke hvert Aar).

Kommer i Blomst Kjelderhals (*Daphne mezereum*), *Chrysosplenium alternifolium*, *Ranunculus ficaria*, *Corydalis fabacea*, *Luzula pilosa*, *Gagea lutea*, Alm (*Ulmus montana*), Asp (*Populus tremula*) og de første Hvidveis (*Anemone nemorosa*), *Potentilla verna*.

4de Uge af April.

Bergfink (*Fringilla montifringilla*), Gransanger (*Ficedula abietina*), Rødvinge (*Turdus iliacus*), Strandryle (*Charadrius hiaticula*) og flere andre Snepper; den saakaldte »Jernspurv« (*Accentor modularis*). Ringdue (*Columba palumbus*), Heire (*Ardea cinerea*), Smaaspøve (*Numenius phaeopus*).

Blomstrer *Caltha palustris*, *Oxalis acetosella*, *Stellaria media*, *Salix caprea*, *Carex digitata*, *Scirpus cespitosus*, *Eriophorum vaginatum*, *Arbutus alpina*, *Capsella* og *Antennaria*. Spretter Ribes, Rogn og Balsampoppel.

1ste Uge af Maj.

Kommer Stendulp (*Saxicole oenanthe*), Taarnfalk (*Falco tinunculus*).

Blomstrer *Viola mirabilis* og *Viola palustris*, *Draba hirta* & *Dr. incana*, *Cerastium alpinum*, Pors. (*Myrica gale*), Løvetand (*Taraxacum officinale*). Balsampoppel, *Primula officinalis*, *Luzula campestris*, *Cerastium vulgatum*.

2den Uge af Maj.

Kommer Buskskvet (*Pratincola rubetra*), sort Fluesnapper (*Muscicapa atricapilla*) og Rødstjert (*Ruticilla phoenicurus*), Elvesnepe (*Actitis hypoleucos*).

Blomstrer Jordbær (*Fragaria vesca*), Potentilla (*Potentilla maculata*, *Viola tricolor* (»Stedmørsblomst«), *Alchemilla vulgaris*, *Viola biflora*, *Viola epipsila*, *Viola riviniana*, *Geum rivale*, *Myrtillus nigra*, *Carum carvi*, *Anthoxanthum odoratum*, *Rubus chamaemorus* (Mutter). Spretter Birk, Alm, Siljer, Sirener; blomstrer Ask (før Bladene).

3die Uge af Maj.

Kommer Løvsanger (*Ficedula trochilus*), Graasanger (*Sylvia cinerea*), Træpiplærke (*Anthus arboreus*), Vendehals (*Lynx torquilla*, sjelden), Hortulanspurv (*Emberiza hortulana*, nu sjelden), graa Fluesnapper (*Muscicapa grisola*), Gulerle (*Motacella flava*), Ladesvale (*Hirundo rustica*), Hussvale (*Chelidon urbica*), Strandvale (*Cotyle riparia*), Akerrixe (*Crex pratensis*, nu næsten udryddet).

Kommer i Blomst *Myosotis stricta*, *Stellaria nemorum*, *Orobus vernus*, *Melandrium diurnum* (St. Hans Nellik), *Vaccinium vitis idæa* (Tyttebær), *Myrtillus uliginosus*, *Vicia sepium*, *Cerrefolium sylvestre*, *Barbarea vulgaris*, *Ranunculus auricomus*, *Turritis glabra*, *Arabis hirsuta*, *Actæa spicata*, *Melica nutans*, *Poa annua*, *Alopecurus pratensis* & *geniculatus*, *Veronica chamaedrys* & *V. serpyllifolia*, *Cochlearia officinalis*; Birk (*Betula odorata*), *Salix nigricans* & *pentandra*, *Arbutus uva ursi*; spretter Older.

4de Uge af Maj.

Kommer Hayesanger (*Sylvia hortensis*), Bastardnattergal (*Hippolais icterina*), Gjøg (*Cuculus canorus*, oftest 25de), Tenne (*Sterna hirundo*), Taarnsvale (*Cypselus apus*, ofte først i Juni).

Kommer i Blomst *Ajuga pyramidalis*, *Menyanthes trifoliata* (»Gjetkløver«), *Vicia cracca*, *Poa pratensis*, *Lotus corniculatus*, *Talictrum alpinum*, *Bartsia alpina*, *Azalea procumbens*, *Trientalis europæa* (»Skovstjerne«), *Convallaria majalis*, *Glechoma hederacea*, *Myosotis arvensis*, *Paris quadrifolia*, Hæg (*Prunus padus*), *Asperula odorata* (Myske). Spretter Asp og Ask.